

Asia: VN/31220/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi - Muut rikosprosessin sujuvoittamistoimet (vaihe 2)

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

1. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

Kynnyksen korvausvaatimuksen selvittämättä jättämiselle tulisi olla erittäin korkea. Yksityisoikeudellisten korvausvaatimusten perusteellisempi selvittäminen jo esitutkintavaiheessa ja syyttäjän ajamien asianomistajien korvausvaatimusten lisääntyminen käräjäoikeuksissa tulisi nopeuttamaan rikosasioiden käsittelyä.

Helsingin käräjäoikeudessa käsitellään niin sanotussa nopeutetussa menettelyssä pieniä rikosasioita vuosittain noin 6 600 asiaa, joista merkittävässä osassa on asianomistaja. Tyypillinen rikos on vahingonkorvaus näpistyksestä tai vahingonteosta ja aiheutetun vahingon määrä on joitakin kympejä. Korvausvaatimusten selvittäminen vasta tuomioistuinvaiheessa hidastaa nopeaa läpivirtausta ja aiheuttaa valtiolle valtavia kustannuksia tuomarin, sihteerin ja mahdollisesti haastemiehen toimenpiteinä suhteessa yksityiseen intressiin eli itse vahinkoon. Korvausvaatimuksia joudutaan säännönmukaisesti selvittämään koska asianomistajan vaatimusta ei ole selvitetty. Syytekirjelmän saatesanoina on usein varsin ylimalkaisesti ilmoitettu ”epäselvä vaatimus, käräjäoikeus selvittänee” tai ”arvonlisäverollinen summa, syyttäjä ei aja”.

Käräjäoikeuden intressissä mutta myös tavanomaisen rikosepäilyn uhrin intressissä on, että syyttäjä nimenomaisesti toimii uhrin asiamiehenä ajamalla syytteen yhteydessä yksityisoikeudellista korvausvaatimusta. Uhrin kannalta syyttäjän tulisi pääsääntöisesti ajaa hänen yksityisoikeudelliset vaateensa aina niihin tilanteisiin saakka, joissa uhrilla on oikeus oikeudenkäyntiavustajan apuun. Korvausten laadulla eli sillä, vaaditaanko korvauksia kivusta tai särystä vai esinevahingosta, ei tulisi olla syyttäjän ajamisveloitetta kaventavaa vaikutusta. Käräjäoikeus suhtautuu näin ollen torjuvasti ehdotukseen korvausvaatimusten selvittämisvelvollisuuden lieventämisestä.

2. Rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuus

Ei lausuttavaa.

3. Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Ei lausuttavaa.

4. Esitutkintatoimenpiteiden asettaminen tärkeysjärjestykseen

Esitutkintatoimenpiteiden asettamisessa tärkeysjärjestykseen tulisi mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon erityisesti asianosaisen tai todistajan todennäköinen siirtyminen ulkomaille. Käytännössä on esiintynyt tilanteita, joissa asianosainen tai todistaja on esitutinnan tai syyteharkinnan aikana poistunut maasta, mikä on pitkittänyt kyseisten asioiden käsittelyaikoja huomattavasti.

5. Esitutinnan keskeyttäminen

Ei lausuttavaa.

6. Edunvalvojan määrääminen lapselle

Ei lausuttavaa.

7. Kuulustelujen äänitallentaminen

Uusi äänitallentamisen mahdollisuus videotallennuksen sijaan olisi lievennys oikeustilaan, jonka mukaan kuulustelutilaisuus voidaan tallentaa ääni- ja kuvatallenteeseen (video). Pelkän äänitallenteen lisääminen uudeksi kuulustelutilanteen tallentamiskeinoksi perustellaan ehdotuksessa muun ohella sillä, että äänitallenteen käyttöön liittyy vähemmän teknisiä ja oikeudellisia haasteita kuin videotallenteisiin. Näitä haasteita ei kuitenkaan avata sen enemmän eikä perustelun painoarvoon siksi ole mahdollista ottaa kantaa. Lähtökohtaisesti ei tällaisia haasteita kuitenkaan tunnisteta, etenkin kuin kärjäoikeuksissa tapahtuva henkilötodistelun tallentamisuudistus on hiljattain ratkonut teknisiä ja oikeudellisia haasteita juuri videoimiseen ja lainkäyttötallenteisiin liittyen.

Kärjäoikeus pitääkin edelleen tavoiteltavana, että esitutkintakuulustelut taltioitaisiin jatkossa mahdollisimman kattavasti juuri videoimalla. Videotallenne antaa paljon nykyistä pöytäkirjaa ja pelkkää ääniraitaa paremmat edellytykset esitutkintakuulustelussa annetun kertomuksen arvioimiselle oikeudessa. Pöytäkirjatut kertomukset sisältävät vain niukasti informaatiota itse kuulustelutilanteesta tai täsmällistä tietoa siitä, millä tavalla kuulusteltava on kertomukseen kirjatut seikat kertanut. Äänitallenteesta puuttuu kehonkieli ja ilmeet. Entistä laajempi videotaltioiminen olisi omiaan kehittämään kuulustelutekniikoita sekä lisäämään ymmärrystä tekijöistä, jotka vaikuttavat kuulustelukertomusten muotoutumisesta ja kertomusten luotettavuuteen. Oikeudellisessa keskustelussa ja myös todistajanpsykologisesta näkökulmasta on jo pitkään perään kuulutettu esitutkintakuulustelujen videoimista laajemmin kuin mitä tähän mennessä on ollut tapana. Esitutkintakuulustelujen säännönmukainen videotallentaminen parantaisi niin kuulustelijan kuin kuulusteltavan oikeusturvaa ja tarjoaisi kirjallista muotoa paremmat edellytykset kertomuksen autenttisuuden arvioimiseen niin syyttäjälle kuin tuomarille. Muissa maissa esitutkintakuulustelujen videoimista on pidetty hyvinkin itsestään selvänä ja ongelmattomana ajatuksena (vrt. esim. Ruotsi).

Siinä tapauksessa, että kuulustelutilanteen videoiminen on jäänyt tai jäämässä kuolleeksi kirjaimeksi ja pelkkä äänitallentaminen koettaisiin helpommin käytettäväksi, on se kuitenkin kannatettava lisäys keinovalikoimaan yhtenä askeleena kohti optimaalista tilannetta, johon suomalaisenkin poliisin digiaikakautena tulisi pyrkiä. Kuulustelu olisi syytä dokumentoida tavalla, joka varmistaa oikeusturvan, tehokkuuden ja läpinäkyvyyden parhaalla mahdollisella tavalla.

8. Velvollisuus antaa loppulausunto

Velvollisuutta loppulausunnon antamiseen pidetään kannatettavana. Tällöin jo haastehakemuksessa olisi mahdollista luoda parempi pohja jäsenllylle ja joutuisalle käsittelylle ja rikosasioiden valmistelua olisi mahdollista saada etupainotteisemmaksi.

9. Tietojen luovuttaminen rikosrekisteristä

Ei lausuttavaa.

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat muutosehdotukset

1. Saatavillaolohaaste ja asiamiestiedoksianto

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luvun 8 pykälässä säädetään haasteen antamisesta. Siihen ehdotetaan lisättävän uusi 5 momentti, jonka mukaan jos syyte koskee tekoa, josta on säädetty rangaistukseksi sakko tai enintään neljä vuotta vankeutta, haastaminen voidaan toimittaa esitutkinnan yhteydessä niin, että epäillylle ilmoitetaan henkilökohtaisesti, milloin ja minkä tuomioistuimen kansliasta haaste ja muu tiedoksi annettava aineisto ovat saatavana (saatavillaolohaaste). Tiedoksi annettavat asiakirjat on lisäksi lähetettävä epäillyn ilmoittamaan osoitteeseen. Aineiston tulee olla saatavana niin hyvissä ajoin, että epäillyllä on riittävästi aikaa valmistella puolustustaan ennen asian käsittelyä oikeudessa.

Käräjäoikeuden toiminnan kannalta tällainen uusi haasteen tiedoksiantamisen muoto olisi mullistava, jos sen käyttöala asettuisi kattamaan edes ns. pienet rikosasiat, joiden käsittely on selväpiirteistä ja nopeaa (ns. nopean toiminnan jutut). Tällaisia asioita Helsingin käräjäoikeudessa käsitellään noin 6 600 asiaavuodessa. Lukuun ottamatta joitakin syyttäjähasteita ovat nämä kaikki asioita, joissa haaste on annettu vastaajalle tiedoksi pääosin haastemiesten toimesta yhden kosketuksen mahdollistamiseksi. Postitiedoksianto vastaanottotodistuksella ei käytännön kokemusten mukaan ole ollut toimiva tiedoksiantotapa tälle vastaanottajasegmentille. Tämän määrällisesti valtavan jutturyhmän osalta epäillyn omaa tiedonsaantia korostava uudistus olisi erittäin tervetullut.

Samasta syystä on mahdollista, että epäilty, joka on haastettu saatavillaolohaasteella jättäytyisi täysin passiiviseksi asiakirjojen noutamisen ja oikeudenkäyntiin osallistumisen suhteen. Käytännössä tarkoituksenmukaisinta olisi, että saatavillaolohaaste korreloisi lähinnä poissaolokäsittelyn edellytyksiin ja kirjalliseen menettelyyn soveltuviin juttuihin. Tällaiseksi käytäntö joka tapauksessa luultavimmin muodostuisi, riippumatta siitä, että saatavillaolohaaste muodollisesti olisi mahdollinen myös vakavampien rikosten ja vastaajan läsnäoloa edellyttävien rikossyytteiden osalta.

Se, millä tavalla uuden haastamistavan käyttöala muodollisesti tulisi muotoilla jätetään muiden arvioitavaksi. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan saatavillaolohaastetta tulisi hyvin todennäköisesti käyttää vain pienehköissä perusrikosasioissa, joissa syyteharkinta on tosiasiallisesti mahdollista tehdä ripeästi.

Sen sijaan ehdotus vaatii selkeyttämistä sen suhteen, mitä missäkin vaiheessa on tarkoitus epäillylle ilmoittaa/antaa tiedoksi. Onko esitutkinnassa tarkoitus vain ilmoittaa se 1) käräjäoikeus ja 2) ajankohta, josta ja jolloin haasteasiakirjat voi noutaa ja jolloin ne myös epäillylle lähetetään, ottamatta kantaa asian käsittelyyn liittyviin seikkoihin sen enemmälti. Vai, kerrotaanko epäillylle myös tässä vaiheessa eli esitutkintaviranomaisen toimesta jo 1) rikosepäily eli mistä syytetään/tullaan syyttämään, 2) alustava istuntoajankohta ja 3) pitääkö epäillyn olla itse paikalla vai ei. Tyypillisesti nämä tiedot 1-3 ilmenevät vasta haasteasiakirjalta ja siihen liitetystä kutsusta.

Ehdotuksen läpivieminen edellyttäisi sidosryhmien yhteisesti sovittuja periaatteita ja toimintatapoja. Saatavillaolohaasteen käyttämisestä informoiminen tulisi tapahtua standardisoidulla lomakkeella.

On myös selvää, että tällainen uudistus edellyttäisi suuria organisatorisia uudelleen järjestelytoimenpiteitä niiden asioiden osalta, joissa saatavillaolohaastetta käytettäisiin. Paikallisesti olisi sovittava käytännön menettelyistä.

Vastaajan ja muiden asiaan osallisten kannalta saatavillaolohaasteen käyttäminen todennäköisesti nopeuttaisi asian käsittelyn kestoa entisestään siitä, mitä nykyisellään esimerkiksi NOTO-osastolla pienten asioiden läpivirtaus on. Syyteharkinnan tehostamisella olisi näin ollen koko rikosprosessin kannalta käsittelyn joutuisuutta parantava vaikutus, sillä ainakin alustavasti ajatellen haasteen tiedoksiannon ja asiakirjojen saatavilla olon välisen ajankohdan ei tulisi olla juurikaan kuukautta pidempi. Samoin haastamisajankohdan ja istunnon välisen ajan ei varmaankaan tulisi olla juurikaan joitakin kuukausia pidempi. Tämä edellyttäisi myös, että asianomistajan korvausvaatimuksia ei pääsääntöisesti olisi lainkaan tarpeen selvittää enää käräjäoikeusvaiheessa.

Tarvittavan työn kulun uudelleen järjestämisen ja resurssien organisoimisen takia ehdotetun muutoksen voimaantuloa ei ole syytä kiirehtiä. Nykylain mukaisten poissaolokäsittelyjen ja kirjallisen menettelyn säännökset ovat muuttumassa 1.6.2026. Tästä seuraa, että käräjäoikeuksissa keskitytään parhaillaan näiden muutosten aiheuttamien vaikutusten ennakoimiseen ja valmistautumiseen. Uuden muutoksen ajoittuminen hyvin pian tämän jälkeen vaarantaisi työtehoja ja henkilöstön jaksamisen. Uudistus olisi käräjäoikeuden toiminnalle merkittävä ja edellyttäisi riittävän valmistautumisajan. Olisi myös varmistettava, että kaikki uusi tiedoksiantoaineisto on ajantasaista, yksiselitteistä ja ymmärrettävää, jotta viestinnän epäselvyys ei aiheuta heikennystä haastettavien oikeusturvaan. Siihen nähden mitä muutoksia kirjallisen menettelyn käyttöön on tulossa, on ajateltavissa, että saatavillaolohaastaminen sopisi erityisen hyvin siihen asiaryhmään.

Asiamiestiedoksiannon laajentamista pidetään lähtökohtaisesti kannatettavana. Käytännössä on ilmennyt tilanteita, joissa asiamiehellä on yhteys päämieheensä, mutta tämä on ulkomailla tai muutoin haastemiehen tavoittamattomissa. Se, että asiamiestiedoksiannon käyttämiseltä edellytetään, että vastaajan on täytynyt valtuuttaa asiamies nimenomaisesti vastaanottamaan haasteen, tulee kuitenkin vähentämään asiamiestiedoksiannon laajentamisen merkitystä, ellei tähän puututa menettelyllisin keinoin. Jotta asiamiestiedoksiannon laajentamisen merkitys olisi suurempi tulisi vastaajille esimerkiksi tarjota valmiilla pohjalla valtuutuksenantamismahdollisuutta jo esitutkintavaiheessa.

2. Velvollisuus antaa ennakkovastaus

Käytännössä on ilmennyt tilanteita, joissa ennakkovastausta ei ole annettu joko ollenkaan tai ainakaan säädetyssä määräajassa. Varsinkin laajoissa asioissa ennakkovastausten saaminen tehostaa rikosasioiden valmistelua. Ennakkovastausten avulla on mahdollista karsia muun ohella tarpeetonta todistelua hyvissä ajoin, millä voi olla vaikutusta muun ohella arvioituun pääkäsittelyn keston ja esimerkiksi istuntosalikapasiteettiin.

3. Määräaika todisteiden esittämiselle

Käräjäoikeus pitää määräaikojen asettamista lähtökohtaisesti kannatettavana keinona prosessin järkevöittämiseksi. Selkeät määräajat voivat edistää valmistelun tehokkuutta ja parantaa asian ennakoitavuutta.

Käräjäoikeus toteaa, että vastaavan tyyppinen sääntely on riita-asioissa osaltaan tukenut valmistelun järkevöittämistä. Toisaalta rikosasioissa on otettava huomioon menettelyn erityispiirteet ja varmistettava, ettei sääntely johda varmuuden vuoksi esitettävän todistelun lisääntymiseen.

Todistepreklusion käyttöalan rajaaminen tilanteisiin, joissa valmisteluistunto toimitetaan, voi tosiasiaassa jättää preklusion merkityksen suhteellisen vähäiseksi. Tuomioistuinten nykyresursseilla on epätodennäköistä, että valmisteluistuntojen määrä tulisi uudistuksen myötä nykyisestä merkittävästi kasvamaan.

4. Laki tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa eräistä ratkaisuistaan

Ei lausuttavaa.

Muut huomiot

1. Onko teillä lisättävää tai huomioita vaikutustenarviointiin tai vaihtoehtoihin toteuttamistapoihin?

Helsingin käräjäoikeus katsoo, että vaikutustenarviointi sisältää useita oletuksia, joiden toteutumiseen liittyy epävarmuutta. Esityksen keskeisenä lähtökohtana on rikosprosessin

etupainotteinen tehostaminen ja kokonaiskäsittelyaikojen lyhentäminen, mitä voidaan pitää perusteltuna.

Käräjäoikeuden näkökulmasta keskeinen kysymys on kuitenkin se, kohdistuvatko ehdotetut keinot niihin käytännön ongelmiin, jotka tosiasiallisesti aiheuttavat rikosasioiden viivästymistä, erityisesti istuntojen peruuntumisiin ja vastaajien tavoittamiseen. Helsingin käräjäoikeudessa rikosasioiden istuntojen peruuntumisprosentti on noin 39 %, mikä korostaa näiden tekijöiden merkitystä.

Mikäli uudistukset eivät vähennä peruuntumisia tai poista viivästysten keskeisiä syitä, niiden kokonaisyöty voi jäädä rajalliseksi.

2. Onko teillä huomioita ehdotusten toimeenpanosta tai lakien voimaantulosta?

Lakimuutosten ehdotetaan tulevaan voimaan jo 1.1.2027. Mikäli saatavillaolohaastetta koskeva muutos tulee voimaan, tulee aikataulu olemaan hyvin tiukka, sillä etenkin tämä lakimuutos tulisi vaatimaan hyvin paljon muutoksia käräjäoikeuden toiminnassa.

3. Onko teillä huomioita säätämisyjärjestyksestä?

Perustuslakivaliokunnan lausunto tulisi pyytää ainakin saatavillaolohaastetta koskevasta esityksestä.

4. Onko teillä muita huomioita luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

Käräjäoikeus korostaa, että rikosprosessin sujuvuuden kannalta keskeistä on menettelyjen selkeys, ennakoitavuus ja käytännön toimivuus. Mikäli sääntely lisää tulkinnanvaraisuutta tai siirtää työvaiheita myöhemmäksi rikosprosessiketjussa ilman, että kokonaisprosessi tehostuu, vaikutukset voivat jäädä tavoiteltua vähäisemmiksi.

Pakkala Sirpa
Helsingin käräjäoikeus

Jokela Henna
Helsingin käräjäoikeus - Lausunnon valmistellut käräjätuomarit Laura
Pihlmaa, Nina Immonen ja Petteri Plosila